

Результати моніторингу притулків, в тому числі спеціалізованих, які надають допомогу особам, постраждалим від торгівлі людьми

В рамках проекту «Адвокація для покращення реагування держави та політики з протидії торгівлі людьми», який впроваджується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Норвегії, з метою підвищення ефективності надання послуг особам, постраждалим від торгівлі людьми та посилення взаємодії Національної гарячої лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації з суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, а також на виконання пункту 6 Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року ГО «Ла Страда-Україна» проведено моніторинг притулків, в тому числі спеціалізованих, які надають допомогу особам, постраждалим від торгівлі людьми.

Інструменти моніторингу:

1. Лист-запит обласним державним адміністраціям щодо надання інформацію з наступних питань:

- Чи існують у регіоні притулки для осіб, постраждалих від торгівлі людьми? Якщо так, то вкажіть будь ласка, форму власності та джерела фінансування (державний, місцевий бюджет або інші джерела). Якщо в області функціонує декілька притулків, надайте, будь ласка, інформацію по кожному з притулків.

- Чи є серед них спеціалізовані притулки для постраждалих від торгівлі людьми? Якщо так, то скільки?

- Кількість місць, на які розраховано притулок? Якщо в області функціонує декілька притулків, надайте, будь ласка, інформацію по кожному з притулків.

- Чи приймає притулок лише постраждалих від торгівлі людьми або у ньому можуть розміщуватись інші категорії осіб (які саме)?

- Чи передбачено перебування в притулку дітей, в тому числі разом з батьками? Якщо так, то з якого віку?

- Чи передбачено проживання в притулку постраждалих осіб однієї статі (лише жінок або лише чоловіків) або існує можливість перебування осіб обох статей?

- Протягом якого періоду постраждала особа може перебувати в притулку?
 - Види допомоги, які особа, постраждала від торгівлі людьми може отримати в притулку?
 - Який порядок розміщення особи, що постраждала або ймовірно постраждала від торгівлі людьми в даному притулку? Чи вимагаються від осіб, що звернулись до притулку, додаткові документи (у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19) та які саме?
 - Чи вистачає наявних в регіоні ресурсів (фінансових, людських ресурсів, інфраструктури тощо) для забезпечення послуг постраждалим особам, які перебувають в притулку? Якщо ні, то що потребує вдосконалення?
 - Яка кількість осіб, постраждалих від торгівлі людьми, перебувала в притулку за перші 6 місяців 2020 р.? Наведіть дані окремо щодо дорослих та дітей та з розбивкою за статтю.
 - Яка кількість осіб, що відносяться до інших категорій (постраждалі не від торгівлі людьми) перебувала в притулку за аналогічний період (перші 6 місяців 2020 р.)?
 - Чи вводились у притулку додаткові заходи безпеки у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 та які саме?
 - Чи вплинули введені карантинні заходи пов'язані з поширенням пандемії COVID-19 будь яким чином на роботу притулку? Якщо так, то як саме?
2. Опитування експертів із застосуванням опитувальника з використанням відкритих запитань.
 3. Аналіз законодавства України у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми.

Цілі моніторингу:

- оцінити доступність притулків для осіб, постраждалих від торгівлі людьми;
- дізнатися чи вистачає наявних ресурсів для надання якісної допомоги особам, постраждалим від торгівлі людьми;
- дізнатися про співвідношення різних категорій осіб, які можуть перебувати у притулках;
- дізнатися, чи вплинули введені карантинні заходи пов'язані з поширенням пандемії COVID-19 на роботу притулку.

Проблема торгівлі людьми є актуальною для України, яка є країною походження, транзиту та призначення у торгівлі чоловіками, жінками та дітьми. В Україні присутні всі види торгівлі людьми.

Чинне законодавство, в більшості, забезпечує захист прав постраждалих від торгівлі людьми осіб, але і проблеми певні є.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» особа, яка звернулася для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, має право на забезпечення особистої безпеки, тимчасового розміщення у закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Стаття 16 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» говорить про право постраждалої особи на тимчасове розміщення та у разі відсутності житла, в закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на строк до трьох місяців.

Реалізація Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, включає встановлення потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та пошук органів чи закладів, що можуть їх задовольнити.

Задля надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, функціонують центри соціально-психологічної допомоги, які приймають, у тому числі, і осіб, постраждалих від торгівлі людьми.

Проблемними питаннями до цього часу залишаються:

- відсутність таких центрів у кожній області;
- місцезнаходження таких закладів (*здебільшого вони функціонують в обласних центрах*);

- особи, які постраждали від торгівлі людьми, є лише однією з категорій, яким надається допомога в цих закладах (*центр надає соціальні послуги особам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, учинення стосовно них злочину, насильства та інших обставин, наслідки яких вони не можуть подолати самостійно*);

- брак вільних місць у закладах;

- гарантування безпеки для жінок, які перебувають в центрах тощо.

Після затвердження у 2003 р. Положення про центри реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, робота з організації відповідних центрів на державному рівні не здійснювалась і сьогодні спеціалізовані притулки для даної категорії осіб в Україні, які створені державою, відсутні.

Запитувана інформація надійшла з 17 областей (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська).

Аналіз змісту отриманих від обласних державних адміністрацій відповідей, показав:

1. Тимчасове розміщення осіб, постраждалих від торгівлі людьми здійснюється в:

- центрі соціально-психологічної допомоги (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська області);

- центрі соціально-психологічної реабілітації дітей (Вінницька, Житомирська, Сумська області);

- центр соціальної підтримки дітей та сімей (Житомирська область);

- кризовому соціальному центрі для жінок (Харківська область);

- центрі матері і дитини (Вінницька, Хмельницька, Чернівецька області).

Отже, в більшості особи, постраждалі від торгівлі людьми можуть бути тимчасово влаштовані до центрів соціально-психологічної допомоги. Це відповідає Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та Типовому положенню про центр соціально-психологічної допомоги, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4.10.2017 № 741.

Вимогам законодавства також відповідає тимчасове розміщення дітей, які є жертвами торгівлі людьми у центрі соціально-психологічної реабілітації дітей.

За інформацією Департаменту праці, соціальної та сімейної політики Житомирської обласної державної адміністрації, в області забезпечено діяльність 3-х закладів до яких, у разі необхідності, може бути направлено осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі і до Центру соціальної підтримки дітей та сімей. Створення та функціонування Центру соціальної підтримки дітей та сімей регулюється Типовим положенням про центр соціальної підтримки дітей та сімей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 834. Відповідно до п. 6 Типового положення Основними завданнями центру є:

- 4) надання дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та їх сім'ям, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування,

дітям з обмеженням життєдіяльності (з порушеннями психічного та фізичного розвитку, в тому числі з інвалідністю), особам з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; вагітним жінкам і жінкам, які мають намір чи стосовно яких є ризик відмови від новонароджених дітей, комплексу соціальних послуг в умовах стаціонарного та/або денного перебування;

утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах, наближених до сімейних;

2) сприяння:

соціальної інтеграції та реінтеграції дітей до біологічної сім'ї;

влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання;

соціальної адаптації, інтеграції та реінтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа у віці до 23 років у суспільство;

своєчасному наданню медичної допомоги та у разі потреби направленню на стаціонарне лікування;

3) соціальна підтримка батьків з дітьми з метою запобігання відмові від новонароджених дітей та вилученню дітей із сімей;

4) здійснення соціального захисту дітей та батьків, які перебувають або проживають у центрі.

Отже, по своїй суті цей заклад не є тим закладом, в якому постраждала особа зможе отримати передбачений законодавством комплекс медичних, психологічних, соціальних, юридичних та інших послуг, спрямованих на відновлення фізичного і психологічного стану та соціальних функцій.

Про це свідчать і зазначені у листі Департаменту праці, соціальної та сімейної політики Житомирської обласної державної адміністрації документи, які необхідні для зарахування до Центру соціальної підтримки дітей та сімей:

- направлення служби у справах дітей;
- акт Національної поліції України та закладу охорони здоров'я про підкинуту чи знайдену дитину та її доставку.

Розуміючи, що структурні підрозділи центру створюється відповідно до потреб територіальної громади, варто звернути увагу на необхідність підготовки персоналу закладу до роботи із особами, які є жертвами торгівлі людьми у відповідності до [Стандарту надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми](#) та [Стандарту надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми](#), затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 № 458.

Це ж саме стосується і Центру матері і дитини, до якого за інформацією Хмельницької обласної державної адміністрації та Департаменту соціального захисту населення Чернівецької обласної державної адміністрації можливе розміщення осіб, постраждалих від торгівлі людьми. Відповідно до Типового положення про соціальний центр матері та дитини, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4.10.2017 № 741, метою діяльності центру є проведення соціальної роботи, спрямованої на профілактику соціального сирітства (покинуті батьками діти), з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Відповідно до листа Одеської обласної державної адміністрації, в Одеській області немає спеціалізованих притулків для осіб, постраждалих від торгівлі людьми. У разі ж потреби, постраждалі від торгівлі людьми можуть бути розміщені у спеціалізованих закладах для тимчасового перебування осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Про які саме заклади йдеться, в листі не вказано, що ускладнює здійснення аналізу.

Водночас, під час опитування експертів, які надають допомогу особам, постраждалим від торгівлі людьми, відповідне опитування було проведено з громадським рухом «Віра, Надія, Любов», який забезпечує діяльність у Одеській області реабілітаційного центру «Софія» для жінок, постраждалих від різних форм насильства. Під час опитування з'ясовано:

- в Одеській області постраждалі від торгівлі людьми, за необхідності, мають право користуватися послугами Центра «Софія». Але центр «Софія» надає послуги тільки жінкам;

- протягом 2020 року в Центрі «Софія» проходили реабілітацію 3 жінки, постраждалі від торгівлі людьми.

У зв'язку з тим, що в 2020 році Центр «Софія» не має цільового фінансування (в 2019 році Центр фінансувався з обласного бюджету) є складнощі із забезпеченням харчуванням, предметами першої необхідності та засобами гігієни клієнток центру.

Херсонська обласна державна адміністрація поінформувала про відсутність протягом 5 років звернень осіб, постраждалих від торгівлі людьми

за допомогою у наданні послуг притулку та відсутність соціального замовлення на створення притулку для постраждалих від торгівлі людьми. Водночас, за інформацією області, в разі виникнення соціального замовлення на створення притулку, питання буде розглянуто.

За інформацією Рівненської обласної державної адміністрації з початку 2020 року в області статус постраждалих від торгівлі людьми отримало 3 особи. Але жодна з них не потребувала тимчасового проживання у притулку. Питання створення спеціалізованого притулку для осіб, які постраждали від торгівлі людьми обговорювалось на нараді під головуванням заступника голови облдержадміністрації. Загалом, з 2014 р. у Рівненській області 18 осіб отримали статус постраждалих від торгівлі людьми, з них 3 особи потребували тимчасового розміщення у притулку і були поселені до Центру соціально-психологічної допомоги. Враховуючі ці данні, потреб у створенні спеціалізованого притулку в області немає.

Сумська та Львівська області також поінформувала, що з початку 2020 року в областях не було звернень стосовно тимчасового проживання у притулку від осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Але, Сумська область підтримує ініціативу щодо створення спеціалізованого притулку для осіб, постраждалих від торгівлі людьми. Проблема на шляху створення такого притулку – відсутність типових штатних нормативів та умов оплати праці працівників.

Відповідно до відповідей на лист-запит кількість місць, на які розраховано заклади коливається від 4-5 (центр соціально-психологічної допомоги у м. Новогродівка, Донецька область, соціальний центр матері та дитини Чернівецької обласної ради) до 50 (обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей Житомирської обласної ради, Коростенський міський центр соціальної підтримки дітей та сімей Житомирської області).

Кожен із закладів, до яких може бути влаштована особа, яка постраждала від торгівлі людьми, надає соціальні послуги багатьом категорій громадян, які опинились у складних життєвих обставинах: особам, які внаслідок стихійного лиха, збройних конфліктів, домашнього насильства та насильства за ознакою статі, або реальної загрози її вчинення тощо перебувають у складних життєвих обставинах, наслідки яких вони не можуть подолати самотійно.

У кожному закладі передбачена можливість перебування дітей у т. ч. спільно з батьками, одним з батьків, особами, які їх замінюють.

Відповідно до інформації Вінницької, Волинської, Миколаївської, Чернівецької та Чернігівської областей, влаштування дітей до закладів спільно з батьками можливе з 0 до 18 років. У Хмельницькій області перебування дітей у

притулку можливе з 2-х річного віку, а в Дніпровській та Житомирській, Запорізькій, Львівській областях – з 3-х річного віку.

Перебування дітей у віці від 3 до 18 років без батьків передбачено тільки у центрі соціально-психологічної реабілітації дітей, про який, зокрема, вказано у листах Вінницької та Житомирської областей.

Слід зазначити, що відповідно до Типового положення про соціальний центр матері та дитини, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4.10.2017 № 741, до нього можуть бути зараховані матері із дітьми віком від народження до 18 місяців, які перебувають у складних життєвих обставинах. Отже, регіони, в яких саме центр матері та дитини є єдиним закладом, в якій можуть бути розміщені мати, яка постраждала від торгівлі людьми разом із дитиною, мають звернути увагу на необхідність розширення мережі закладів задля створення можливості спільного перебування матері із дитиною і після досягнення 18 місячного віку.

Окремим проблемним питанням є відсутність спеціальних закладів, в яких можуть перебувати батько з дитиною. Жоден регіон, не вказав у своїй відповіді про таку можливість.

Якщо аналізувати отриману від областей інформацію стосовно доступу до притулків осіб обох статей, то таку можливість забезпечують Вінницька, Волинська, Дніпровська, Житомирська, Миколаївська, Хмельницька та Чернігівська області. Перебування у притулку осіб тільки жіночої статі передбачено у притулках Донецької, Одеської, Харківської та Чернівецької областей.

Відповідно до типового положення про центр соціально-психологічної допомоги, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4.10.2017 № 741, максимальний строк перебування в центрі не може перевищувати 90 діб. Проте, за інформацією Волинської, Дніпровської та Донецької областей термін перебування особи може бути подовжено до 180 діб.

Прийняття до усіх закладів осіб, постраждалих від торгівлі людьми можливе на підставі:

- письмової заяви особи (у разі звернення сім'ї такої особи – заяв всіх повнолітніх її членів), за наявності документа, що посвідчує особу, та виписки з медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого;

- направлення структурного підрозділу місцевої держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської ради з питань сім'ї і дітей за місцем проживання (перебування) особи.

- направлення органів Національної поліції України, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільної бригади соціально-психологічної допомоги.

Прийняття дітей до центру соціально-психологічної реабілітації дітей здійснюється за:

- направленням служби у справах дітей;
- згідно з актом структурних підрозділів у справах дітей органів внутрішніх справ;
- за особистим зверненням дитини.

За інформацією Сумської обласної державної адміністрації у разі відсутності в особи, яка потребує розміщення у притулку, документа, що посвідчує особу, така особа розміщується у Сумському міському центрі реінтеграції бездомних осіб.

Тут варто зазначити що, пунктом 10 Типового положення про центр соціально-психологічної допомоги, у разі відсутності документа, що посвідчує особу, центр надає допомогу в його оформленні. Отже, фактично, особа, яка немає документа, що посвідчує особу має право не тільки на тимчасове поселення до центру соціально-психологічної допомоги, але й на допомогу в отримання відсутніх документів.

За інформацією регіонів, від яких отримано відповіді, протягом I півріччя 2020 року в притулках перебувало 14 осіб, постраждалих від торгівлі людьми:

- 1 чоловік у відділенні соціально-психологічної допомоги Вінницької області;
- 2 чоловіка в центрі соціально-психологічної допомоги Дніпровської області;
- 7 чоловіків в центрі соціально-психологічної допомоги Житомирської області;
- 1 жінка в центрі соціально-психологічної допомоги Хмельницької області.

3 жінки, постраждалі від торгівлі людьми перебували в недержавному реабілітаційному центрі «Софія» в Одеській області.

В той же час, загальна кількість осіб, які опинились в складних життєвих обставинах та перебували в аналізованих закладах складала 777 осіб, які з тих чи інших причин опинились у складних життєвих обставинах.

На запитання «Чи вистачає наявних в регіоні ресурсів для забезпечення послуг постраждалим особам, які перебувають в притулку?» лише Хмельницька область зазначила про потребу у збільшені кількості ліжко-місць.

Волинська область зазначила про необхідність залучення громадських організацій для розроблення тренінгів щодо запобігання професійного вигорання фахівців притулків.

Державні заклади, які можуть приймати постраждалих від торгівлі людьми

Область	К-ть закладів, які можуть приймати постраждалих від торгівлі людьми, в т. ч. дітей	В них кількість місць	Перебувало постраждалих від торгівлі людьми, в т. ч. дітей (I півріччя 2020 р.)	Всього перебувало осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах, в т. ч. дітей (I півріччя 2020 р.)
Вінницька	1	20	1	9
Волинська	1	30	0	27
Дніпровська	1	15	2	58
Донецька	3	12	0	інформація не надана
Житомирська	3	116	7	134
Запорізька	1	10	0	16
Івано-Франківська	1	30	0	93
Львівська	1	15	0	інформація не надана
Миколаївська	1	16	0	57
Одеська	розгорнута інформація не надана			
Рівненська	1	16	0	244
Сумська	1	16	0	інформація не надана
Харківська	1	33	0	17
Херсонська	розгорнута інформація не надана			
Хмельницька	2	26	1	55
Чернівецька	1	5	0	6
Чернігівська	1	23	0	61

У зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, від осіб, які мають право на влаштування до притулку в деяких регіонах вимагають додаткові документи:

- результат аналізу на COVID-19, розгорнутий рентген легенів (Дніпровська, Миколаївська, Хмельницька області).

Приклад Вінницької та Чернівецької областей щодо організації зарахування осіб до притулків в умовах пандемії COVID-19: поселення відбувається за наявності ПЛР-тесту, але при відсутності ПЛР-тесту постраждалі поселяються з дотриманням ізоляції в окремих приміщеннях Центру.

У зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 у всіх закладах соціального захисту:

- проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота з клієнтами та працівниками закладу щодо дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил запобігання коронавірусної інфекції;

- посилено температурний скринінг та моніторинг стану здоров'я клієнтів та працівників закладу;

- забезпечується режим регулярного провітрювання житлових та службових кімнат закладу;

- здійснюються дезінфекційні заходи;

- персонал та особи, які перебувають у центрі, забезпечуються засобами індивідуального захисту (медичними масками, рукавичками тощо).

Як же вплинули введені карантинні заходи пов'язані з поширенням пандемії COVID-19 на роботу притулку?

- зменшилась кількість направлень (Харківська, Хмельницька області);

- карантинні обмеження призвели до необхідності надання додаткових медичних довідок щодо COVID-19.

- заборонено відвідування осіб, проведення масових заходів та участь вихованців у заходах за межами закладу тощо.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству соціальної політики України:

1. Опрацювати питання щодо можливості подовження терміну перебування осіб, постраждалих від торгівлі людьми у центрах соціально-психологічної допомоги, особливо тих, хто бере участь у кримінальному процесі до винесення відповідного рішення суду;

2. Розробити алгоритм дій для екстреного розміщенні до центру соціально-психологічної допомоги великих груп осіб та осіб із соціально-небезпечними хворобами;

3. Опрацювати питання щодо можливості влаштування до центрів соціально-психологічної допомоги іноземців або осіб без громадянства.

Обласним державним адміністраціям:

1. Тримати питання доступу постраждалих від торгівлі людьми до притулків, зокрема центрів соціально-психологічної допомоги, на постійному контролі.

2. Забезпечити можливість підтримки з обласного, місцевого бюджетів існуючих притулків, створених недержавними організаціями.

3. В разі прийняття рішення про можливість розміщення осіб, постраждалих від торгівлі людьми в закладах, які не профілюються на наданні допомоги цій категорії громадян (центр соціальної підтримки дітей та сімей, центр матері та дитини, тощо) звернути увагу на необхідність підготовки персоналу таких закладів до роботи із особами, які є постраждалими від торгівлі людьми.

4. Забезпечити можливість перебування у притулках осіб обох статей та, за потреби із дітьми, в т.ч. до 3-х років.

5. За необхідності забезпечувати можливість перебування у притулку батька з дитиною.

6. Не допускати відмов у влаштуванні осіб до центру соціально-психологічної реабілітації за фактом відсутності реєстрації за місцем розташування притулку.

7. В умовах пандемії COVID-19 розглянути можливість в разі в відсутності ПЛР-тесту в особи, яка має право бути влаштованою до притулку, розміщення такої особи з дотриманням ізоляції в спеціально відведених кімнатах, корпусах притулку.

8. Вживати заходів щодо недопущення штучного зменшення кількості направлень осіб до притулків в умовах пандемії COVID-19.

9. Під час складання проектів місцевих бюджетів на відповідний рік передбачати кошти, необхідні для виконання завдань і заходів з протидії торгівлі людьми.